

บทที่ ๒

เนื้อหาหลักธรรมในสามัญญผลสูตร

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยึดถือ “เหตุ” และ “ผล” เป็นหัวใจสำคัญ สามัญญผลอันจะบังเกิดแก่พระภิกษุ นั้น ไซ้ว่าจะมีเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ ดลบันดาลให้เกิดขึ้นก็หาไม่ พระภิกษุจะต้องประกอบเหตุด้วยตนเอง จึงจะได้รับผลเป็นของตน เมื่อประกอบเหตุดี ย่อมจะได้รับผลดี พระภิกษุผู้มีส่วนแห่งสามัญญผล หรือผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการบวช จึงจำเป็นต้องขวนขวายในการประกอบเหตุดี นำข้อวัตรปฏิบัติพระธรรมวินัยมาเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจัง มิใช่เพียงแค่จำพระคัมภีร์ หรือแตกฉานในพระไตรปิฎกแต่มิได้นำมาปฏิบัติ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว นักบวชย่อมไม่ได้รับผลดีอันใดแก่ตนเลย เพื่อศึกษาสามัญญผลสูตรให้กระจ่างถ่องแท้ อันจะยังประโยชน์แก่ผู้วิจย และบุคคลอื่นโดยรวม จึงได้กำหนดหัวข้อการศึกษาสามัญญผลสูตรในบทนี้ไว้ดังนี้

๒.๑ ความหมายของสามัญญผลสูตร

๒.๒ ความเป็นมาของสามัญญผลสูตร

๒.๓ หลักธรรมเรื่องทิวฏฐิในสามัญญผลสูตร

๒.๔ วัตถุประสงค์ของการบวชในพระพุทธศาสนา

๒.๕ คุณค่าของการบวชในพระพุทธศาสนา

๒.๖ อานิสงส์ของการบวชเพื่อขจัดกิเลสในพระพุทธศาสนา

๒.๗ สรุป

í ๑, ๑๒ A² P, AAE Ææ:×ÄÖ-

í ๑๑, ๑๒ A² P"AE Ææ:×Üªµ-AÆE-EÄÖ-

คำว่า “สามัญญผลสูตร”^๑ หมายถึง ผลหรืออานิสงส์ของความเป็นสมณะ^๒ หรือผลดีของการเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ผู้ครองชีวิตเป็นนักบวชที่

^๑ ที.สี. (ไทย) ๙/๑๕๐/๔๘.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๔๐.

บริบูรณ์บริสุทธ้อย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนานั้น ย่อมได้รับอานิสงส์มากมายนานัปการ ตามธรรมดาของสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ สิ่งใดมีคุณอนันต์สิ่งนั้นมักจะมีโทษมหันต์แฝงอยู่เป็นของควบคู่กันไป แต่การเป็นนักบวชที่บริบูรณ์ บริสุทธ้อย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนา จะบังเกิดแต่ผลดีเท่านั้น ไม่มีผลร้ายหรือโทษเลย

ผลดีที่นักบวชจะพึงได้รับนั้น ย่อมเกิดขึ้นโดยลำดับ ที่เห็นได้ชัดเจนโดยทันทีก็คือ การได้รับการยกย่องจากบุคคลโดยทั่วไป นอกจากนี้ การเป็นนักบวชยังทำให้เป็นผู้มีความสงบบาย วาจา ใจ มีสติสัมปชัญญะ มีปัญญาพิจารณาไตร่ตรองเรื่องต่าง ๆ รอบคอบขึ้น มีความเข้าใจเรื่องโลกและชีวิตอย่างแท้จริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้นักบวชสามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับตนเอง เพื่อการครองชีวิตโดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรมไม่ตกอยู่ในอำนาจกิเลส และยังสามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับผู้อื่น คือ เป็นผู้ชี้ทางที่ถูกต้องดีงามให้แก่บุคคลรอบข้าง และชาวโลกได้อีกด้วยการเป็นนักบวชย่อมจะได้รับผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไปเช่นนี้ จนกระทั่งบรรลุถึงผลขั้นสูงสุด คือ มรรคผลนิพพาน หากยังไม่สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานในชาตินี้ได้ ประสบการณ์ และบุญกุศลทั้งปวงที่นักบวชได้บำเพ็ญไว้ในปัจจุบันชาติก็ไม่สูญเปล่า ย่อมสั่งสมไว้เป็นรากฐานหรือกองทุนเพื่อรอเวลาออกผลในภพชาติต่อ ๆ ไป

๑๐ "Aṅgīkāṣaṇaṁ Aṅgīkāṣaṇaṁ"

ในบทว่า สามัญญผล^๓ นี้โดยปรมาตม สามัญญะ หมายถึง มรรค สามัญญผล หมายถึง อริยผล เหมือนอย่างที่เราผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญะ เป็นไฉน มรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่เป็นอริยะนี้แหละ เป็นสามัญญะ มรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่เป็นอริยะคืออะไรบ้าง คือ สัมมาทิฐิ ฯลฯ สัมมาสมาธิ ดูก่อนภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า สามัญญะ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็สามัญญผลเป็นไฉน โสคาปัตติผล ฯลฯ อรหัตตผล นี้แหละเป็นสามัญญผล^๓

จากความหมายโดยนัยของอักขระ ย่อมชี้ให้เห็นว่าเป้าหมายของสามัญญผลไม่เพียงเพื่อเป้าหมายระดับต้น หรือระดับกลาง คือ การดำเนินชีวิตของตนอย่างมีความสุขในความเป็นบรรพชิต หรือการพัฒนาจิตใจของตนให้สูงขึ้นเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้วด้วยการ สรรวมในพระปาฏิโมกข์ ปฏิบัติตามศีลในระดับต่าง ๆ สรรวมอินทรีย์ มีความสันโดษ หากแต่สามัญญผลสูตรยังมีเป้าหมายระดับสูง ซึ่งเป็นเป้าหมายเพื่อมุ่งการหลุดพ้น เพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดและเป็นคุณวิเศษยิ่งของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นศาสนาแห่งปัญญาโดยแท้ พระพุทธศาสนามุ่งเน้นการปฏิบัติเป็นสำคัญ การศึกษาภาคทฤษฎี หรือพระปริยัติธรรมนั้นก็เพื่อ

^๓ ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๒๕๕๘.

ยึดไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพราะถ้าไม่รู้หลักก็ปฏิบัติไม่ถูก ดังนั้นจะเห็นว่า คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งเริ่มจากพระวินัยต่อไปถึงพระสูตรนั้น ล้วนเป็นหลักสำหรับพุทธศาสนิกชนที่จะต้องศึกษาให้เกิดความเข้าใจแล้วยึดไว้เป็นหลักปฏิบัติ ได้แก่การเจริญสมณภาวนา จนถึงการเจริญวิปัสสนาภาวนาซึ่งเป็นการปฏิบัติระดับสูงสุด อันเป็นวิธีการสำคัญที่สุดที่นำไปสู่มรรค ผล นิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ในสามัญญผลสูตรนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดข้อปฏิบัติอันเป็นทางแห่งการบรรลุมรรคผลไว้อย่างชัดเจน ถ้าพระภิกษุรูปใดปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ไม่มีขาดตกบกพร่อง ไม่มีการพลิกแพลงดัดแปลงการปฏิบัติให้ผิดเพี้ยนแตกต่างออกไป เพื่ออนุโลมตามความสะดวกหรือความพอใจของตน ก็ถือได้ว่าประกอบเหตุดี ดังนั้น ผลดีคือ สามัญญผลอันประณีต^๔ ก็ย่อมจะเกิดขึ้นแก่พระภิกษุผู้นั้น ตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ดีแล้วอย่างแน่นอน ปัญหาญาณที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนา เป็นความรู้ที่เห็นแจ้งเข้าใจสภาวะทั้งหลายตามเป็นจริง พิจารณาเห็นสังขารนามรูปโดยความเป็นไตรลักษณ์ จนถอนความหลงผิด รู้ผิด และถอนความยึดติดในสิ่งทั้งหลายได้ถึงขั้นเปลี่ยนท่าที่ต่อโลก เปลี่ยนบุคลิก และพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติ คือการเปลี่ยนแปลงจากปุถุชนเข้าสู่ความเป็นพระอริยบุคคล ซึ่งสามารถจำแนกเป็นพระอริยบุคคล ๔ คู่ ๔ ระดับตามนัยของอักขระของคำว่า สามัญญผล ดังนี้

๑) การบรรลุธรรมระดับที่ ๑ เรียกว่า พระโสดาบัน หมายถึง ผู้เข้าถึงกระแสมรรคหรือผู้เดินตามทางถูกต้องอย่างแท้จริง คือ ปฏิบัติถูกต้องตามอริยมรรคอย่างแท้จริงแล้ว การบรรลุธรรมระดับนี้ผู้ได้บรรลุทำได้บริบูรณ์ในศีล ทำได้พอประมาณในสมาธิ ทำได้พอประมาณในปัญญา สามารถละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส การบรรลุขั้นนี้ระดับมรรคเรียกว่า โสดาปัตติมรรค เป็นขั้นผลเรียกว่า โสดาปัตติผล พระอริยบุคคลผู้บรรลุมีชื่อว่า พระโสดาบัน

๒) การบรรลุธรรมระดับที่ ๒ เรียกว่า พระสกทาคามี หมายถึง ผู้กลับมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวก็สามารถกำจัดทุกข์ให้สิ้นไปได้ ผู้ได้บรรลุธรรมระดับนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในชั้นศีล ทำได้พอประมาณในชั้นสมาธิและปัญญา นอกจากนี้สามารถทำสังโยชน์ ๓ อย่างคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส ให้หมดสิ้นไป และยังทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง การบรรลุธรรมระดับนี้ เป็นขั้นมรรคเรียกว่า สกทาคามีมรรค ขั้นผลเรียกว่า สกทาคามีผล พระอริยบุคคลผู้ได้บรรลุมีชื่อว่า พระสกทาคามี หรือ พระสกิทาคามี

^๔ ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๓๓๔.

๓) การบรรลุลุทธิธรรมระดับที่ ๓ เรียกว่า พระอนาคามี หมายถึง ผู้จะปรินิพพานในที่สุดเกิดขึ้นไม่เวียนกลับมาอีก ผู้ได้บรรลุลุทธิธรรมระดับนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีลสมาธิ ทำได้พอประมาณในปัญญา นอกจากละสังโยชน์ได้ ๓ อย่างดังกล่าวแล้ว ยังสามารถละกามราคะและปฏิกษะ การบรรลุลุทธิธรรมระดับนี้เป็นขั้นมรรคเรียกว่า อนาคามีมรรค ขั้นผลเรียกว่า อนาคามีผล พระอริยบุคคลผู้ได้บรรลุมีชื่อว่า พระอนาคามี

๔) การบรรลุลุทธิธรรมระดับที่ ๔ เรียกว่า พระอรหันต์^๕ เป็นระดับสุดท้าย ผู้ได้บรรลุลุทธิธรรมระดับนี้เป็นผู้หมดสิ้นอาสวะกิเลส สามารถทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สามารถละกิเลสได้อีก ๕ อย่าง คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา การบรรลุลุทธิธรรมระดับนี้เป็นขั้นมรรคเรียกว่า อรหัตมรรค ขั้นผลเรียกว่า อรหัตผล พระอริยบุคคลผู้ได้ บรรลุมีชื่อว่า พระอรหันต์^๖

การใช้ชีวิตแบบฆราวาสนั้นตกอยู่ใต้อำนาจของกาม อันเป็นบ่อเกิดแห่งบาปอกุศลทั้งปวงส่วนชีวิตนิกบวชนั้น มีโอกาสประพาสพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิได้ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ชีวิตฆราวาสคับแคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ครองเรือนจะประพาสพรหมจรรย์ ให้บริบูรณ์บริสุทธิโดยส่วนเดียว ดุจสังข์ขัด ไม่ใช่ทำได้ง่าย”

สิ่งแรกที่ควรพิจารณาก็คือ คำว่า “บรรพชา”

คำว่า “บรรพชา” โดยรากศัพท์เดิมแปลว่า เว้นความชั่วทุกอย่าง หรือการทำให้ถึงซึ่งความเป็นผู้ประเสริฐ แต่เดิมทีเดียวคำว่า “บรรพชา”^๗ หมายความว่า บวช เช่น สิทธิธรรมาชกุมารเสด็จออกบรรพชา เป็นต้น แต่ในปัจจุบันคำว่า “บรรพชา” หมายถึง บวชเป็นสามเณร ถ้าบวชเป็นภิกษุใช้คำว่า “อุปสมบท” และมักจะใช้ควบกันว่า “บรรพชาอุปสมบท”หรือโดยทั่วไปมักนิยมพูดกันว่า “บวช” เมื่อบวชแล้วก็ได้ชื่อว่า “บรรพชิต”บรรพชิตทั้งหลายที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ก็เพื่อเว้นความชั่วทุกอย่าง ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถึงซึ่งความเป็นผู้ประเสริฐ ด้วยการสร้างบุญกุศลทั้งปวงให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

^๕ พระมหาสังเวทย์ ธมฺมเนตติโก (เนตรนิมิตร), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง ชีวิตภิกษุณีกับการบรรลุลุทธิธรรม: เฉพาะที่ปรากฏในเถรคาลา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๘๗-๘๘.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม ฉบับขยายความ* (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๘๖.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗๓.

การที่สัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง”^๘ นั้นหมายความว่า บรรพชิต หรือพระภิกษุย่อมมีโอกาสประพาสพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ได้ง่าย เมื่อเทียบกับฆราวาส หรือผู้ครองเรือน ทั้งนี้เพราะโดยพระวินัยแล้ว การเลี้ยงชีพของพระภิกษุต้องขึ้นอยู่กับฆราวาส ดังนั้น พระภิกษุจึงไม่ต้องกังวลด้วยเรื่อง การทำมาหากินอย่างฆราวาส ทำให้สามารถทุ่มเทเวลา และชีวิตเพื่อการศึกษา และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้โดยบริบูรณ์ กรณีเช่นนี้ย่อมเอื้ออำนวยให้ พระภิกษุห่างไกลจากกามคุณได้มากที่สุด ซึ่งจะยังผลให้การประพาสพรหมจรรย์นั้นบริสุทธิ์ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชีวิตนักบวชมีโอกาสสร้างบุญกุศลทั้งปวง สะดวกกว่าชีวิตฆราวาสมากนัก

อนึ่ง พระธรรมเทศนานี้ย่อมเป็นการบอกพระเจ้าอชาตศัตรูโดยนัยว่า^๙ สาวกของ พระองค์ล้วนมีเป้าหมายในการบวชทั้งสิ้น มิใช่บวชโดยไร้เป้าหมาย หรือบวชเพื่อหากิน ดังเช่น นักบวชบางจำพวก ทั้งนี้ย่อมเป็นการยกยอพระเจ้าของพระเจ้าอชาตศัตรูต่อภิกษุสงฆ์ให้สูงยิ่งขึ้นไปอีกด้วย

๑๐. พระเจ้าอชาตศัตรูกล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับ ณ สวนอัมพวันของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ในเขตกรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ครั้งนั้นพระเจ้าอชาตศัตรูพระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธ ได้เสด็จไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลถามปัญหาซึ่งค้างพระทัยพระองค์มานาน ปัญหา นั้น คือ “สมณพราหมณ์ หรือผู้ที่เป็นนักบวชทั้งหลายนั้น ได้ประโยชน์อะไรจากการบวช ที่ สามารถเห็นประจักษ์ในปัจจุบันชาติบ้าง” ทั้งได้กราบทูลด้วยว่า ก่อนหน้านั้นพระองค์ได้เคยเสด็จไป ถามครูเจ้าลัทธิทั้ง ๖ ท่าน ซึ่งมีชื่อเสียงมากในยุคนั้นมาแล้ว แต่ได้รับคำตอบที่ไม่กระจ่างแจ้ง ความมีดังนี้

๑๐.๑. พระเจ้าอชาตศัตรูถามปัญหา

พระเจ้าอชาตศัตรูได้กราบทูลถึงการเสด็จไปถามปัญหานี้กับครูทั้ง ๖ อย่างเปิดเผยว่า

ครั้งที่หนึ่ง พระองค์เคยเสด็จไปถามปัญหานี้กับครูปุณณกัสสปถึงที่อยู่ และทรงได้รับ คำตอบที่ไม่ตรงคำถาม ซึ่งมีใจความสรุปได้ว่า “บุญไม่มี บาปไม่มี”^{๑๐}

คำกล่าวเช่นนี้ย่อมหมายความว่า ไม่ว่าคนเราจะก่อกรรมทำชั่วเลวร้ายสักปานใด นับตั้งแต่การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทั้งหลาย การลักทรัพย์ การคบชู้ หรือการไปปดมดเท็จใด ๆ ย่อมไม่มี

^๘ ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๓๔๙.

^๙ ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/-/๔๐๖-๔๐๗.

^{๑๐} คุรยาละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๑๕๗-๒๕๓/๔๘-๘๖.

^{๑๑} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๔/๒๕๓-๒๕๔.

บาป และในทางตรงกันข้ามไม่ว่าคนเราจะสร้างบุญกุศลใด ๆ เป็นต้นว่าการทำทานทั้งปวง การรักษาศีลโดยบริบูรณ์บริสุทธิ์ การฝึกตน ให้รู้จักสำรวมอินทรีย์อย่างดีเลิศก็ตาม ย่อมไม่ได้บุญ

คำตอบเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นที่พอพระทัยของพระเจ้าอชาตศัตรู เพราะพระองค์ย่อมทรงมีพระปรีชารู้เท่าทันว่า ครุฑรณกัศสพพยายามประจบสอพลอ จึงทูลตอบแบบเอาพระทัยเช่นนั้น เพื่อให้พระองค์ท่านเข้าพระทัยว่า การปลงพระชนม์ชีพพระราชบิดาของพระองค์ที่ผ่านมาแล้วนั้น ไม่มีบาป แต่พระเจ้าอชาตศัตรุทรงประจักษ์แจ้งในพระทัยดีว่า ได้ก่อกรรมทำบาปไว้อย่างใหญ่หลวง เพราะกำลังทนทุกข์ทรมาน จนไม่สามารถจะบรรทมหลับได้เลย ทั้ง ๆ ที่ไม่พอพระทัยในคำตอบนั้น แต่ด้วยทรงเป็นกษัตริย์ต้องมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองโดยธรรมต่อนักบวช พระเจ้าอชาตศัตรุจึงทรงข่มความรู้สึกไว้ไม่ทรงแสดงว่า พอพระทัยหรือคัดค้านโต้แย้งประการใด ๆ แล้วเสด็จลาจากมา

ครั้งที่สอง พระเจ้าอชาตศัตรุเสด็จไปถามเรื่องสามัญญผลนี้กับครุฑมกขลิโคศาล ก็ได้รับคำตอบไม่ตรงคำถามอีก โดยครุฑมกขลิโคศาล กล่าวร้ายคำสอนในลัทธิความเชื่อของตนอย่างยืดยาว พอสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า “สรรพสัตว์ในโลกล้วนเป็นไปตามชะตาชีวิต เมื่อเวียนว่ายตายเกิดไปนาน ๆ ก็จะมีบุญได้เอง”^{๑๒}

คำสอนเช่นนี้หมายความว่า ชีวิตล้วนแปรไปตามเคราะห์ดี หรือเคราะห์ร้าย ใครดวงดีก็มีสุข ใครดวงไม่ดีก็มีเคราะห์ไปตามเรื่อง ไม่จำเป็นต้องชวนชวายเป็นความดีเพื่อความหลุดพ้น เพราะเมื่อคนเราเวียนว่ายตายเกิดไปเรื่อย ๆ จัปพลัดจับผลูก็พ้นทุกข์ไปเอง พระเจ้าอชาตศัตรุได้เสด็จไปยังสำนักของครูอชิตเกสกะมัล ทรงแถามปัญหาอย่างเดียวกัน แต่กลับได้คำตอบซึ่งเป็นมิจฉาทิฎฐิอย่างยิ่งว่า “การทำบุญทำทานไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การทำกรรมดีหรือกรรมชั่วไม่มีผล โลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี มารดาบิดาไม่มีคุณ สัตว์ผู้เกิดผุดขึ้นแบบโอปปาติกะ ไม่มีสมณพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบซึ่งกระทำโลกนี้และโลกอื่นให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตาม ไม่มีในโลก คนเราตายแล้วสูญหมดคงเหลือแต่กระดูก และเป็นเถ้าเป็นที่สุด ไม่มีการเกิดขึ้นมาซ้ำอีก มีแต่คนเขลาซี้ปดมดเท็จเท่านั้นที่บัญญัติว่า การทำทานมีผล”^{๑๓}

คำตอบของครูอชิตเกสกะมัลนี้ เท่ากับตอบเป็นนัยต่อพระเจ้าอชาตศัตรุว่า การทำปิตุฆาตไม่มีความผิด เพราะบิดามารดาไม่มีคุณ กรรมดีกรรมชั่วไม่มีผล เช่นนี้ย่อมเป็นการประจบสอพลอเพื่อให้เจ้าเหนือหัวสบายใจ เมื่อได้รับคำตอบที่ไม่ตรงกับคำถามเช่นนั้น พระเจ้าอชาตศัตรุก็เสด็จลาจากมาโดยอาการสงบ เช่นเดียวกับการเสด็จไปถามปัญหาครูทั้งสองดังกล่าวแล้ว

^{๑๒} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๕/๒๙๕-๒๙๖.

^{๑๓} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๖/๒๙๗-๒๙๘.

ครั้งที่สี่ พระเจ้าอชาตศัตรูได้เสด็จไปยังสำนักของครุฑกัทธจายนะ ทรงถามปัญหาเดียวกัน แต่กลับได้รับคำตอบเรื่องสภาวะ ๗ กอง อันเป็นความเชื่อในลัทธิของครูท่านนั้น มีประเด็นสำคัญสรุปได้ว่า “ชีวิตเรานี้ประกอบด้วยสภาวะ ๗ กอง คือ กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ และชิวะ (การมีชีวิต) ดังนั้นเมื่อใครปลงชีวิตใคร ก็เป็นเพียงแต่สวดศัสตราเข้าไปตามช่องแห่งสภาวะ ๗ กองเท่านั้น”^{๑๔}

คำตอบของครุฑกัทธจายนะย่อมชี้ชัดว่า ปรารถนาจะกราบทูลพระเจ้าอชาตศัตรูให้ทรงสบายพระทัยว่า การปลงพระชนม์ชีพพระเจ้าพิมพิสารนั้นมิได้เป็นบาปเลย เมื่อได้รับคำตอบเช่นนั้นแล้ว พระองค์ก็เสด็จลาจากมาโดยปราศจากความเลื่อมใสศรัทธา

ครั้งที่ห้า พระเจ้าอชาตศัตรูได้เสด็จไปยังสำนักของครุณิครณนาภูบุตร ทรงถามปัญหาเดียวกัน แต่กลับได้รับคำตอบเรื่อง สังวร ๔ อันเป็นความเชื่อในลัทธิของครูท่านนั้น มีประเด็นสำคัญสรุปได้ว่า “คนเราบริสุทธิ์ได้ด้วยน้ำ กล่าวคือ นักบวชนิครนถ์เป็นผู้สำรวมระวังในสังวร ๔ ประการคือ เป็นผู้ห้ามน้ำทั้งปวง เป็นผู้ประกอบด้วยน้ำทั้งปวง เป็นผู้กำจัดน้ำทั้งปวง และเป็นผู้ประพรมด้วยน้ำทั้งปวง การสำรวมระวังในสังวร ๔ ประการนี้ สามารถทำให้ล้นกิเลสสิ้นทุกขได้”^{๑๕} ถึงแม้จะไม่พอพระทัยคำตอบของครุณิครณนาภูบุตร พระเจ้าอชาตศัตรูก็เสด็จลาจากมาโดยสงบ

ครั้งที่หก พระเจ้าอชาตศัตรูได้เสด็จไปยังสำนักของครูสัณชัยเวลัฏฐบุตร เพื่อถามปัญหาเดียวกัน ครูสัณชัยเวลัฏฐบุตรจนปัญญาไม่รู้ที่จะตอบประการใด จึงกราบทูลตามความเชื่อในลัทธิของตน แบบเล่นสำนวนวกไปวนมาว่าปวดเศียรเวียนเกล้า จนทำให้พระเจ้าอชาตศตรูมีดำริในพระทัยว่า ในบรรดาครูทั้ง ๖ นั้น ครูสัณชัยเวลัฏฐบุตรโง่เขลาเบาปัญญาที่สุด ครั้นแล้วจึงเสด็จออกมาโดยเร็ว^{๑๖}

การที่พระเจ้าอชาตศตรูทรงมีวิริยะอุตสาหะ เสด็จไปยังสำนักของครูทั้ง ๖ เพื่อทรงถามปัญหาเกี่ยวกับสามัญญผล หรือคุณค่าและประโยชน์ของชีวิตนักบวชว่าเป็นประการใด แต่กลับได้รับคำตอบที่ไม่ตรงคำถาม ดังนั้น พระองค์จึงทรงอุปมากราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันถามถึงสามัญญผลที่เห็นประจักษ์ แต่สมณพราหมณ์ทั้งหลายกลับตอบเป็นเรื่องอื่นเสมือนถามเรื่องมะม่วง แต่ไปตอบเรื่องขนุนสำปะลอส หรือเมื่อถามเรื่องขนุนสำปะลอสกลับไปตอบเรื่องมะม่วง”^{๑๗}

^{๑๔} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๗/๒๙๙-๓๐๐.

^{๑๕} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๘/๓๐๐-๓๐๑.

^{๑๖} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๙/๓๐๓-๓๐๔.

^{๑๗} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๙/๓๐๑-๓๐๓.

คำตอบเรื่องสามัญญผลที่ครูทั้ง ๖ แสดงแก่พระเจ้าอชาตศัตรูนั้น แท้จริงแล้วก็คือ ครูทั้ง ๖ ต่างก็ไม่รู้คุณวิเศษของการบวช ทั้งไม่รู้จุดประสงค์ของการบวช จึงพากันอธิบายถึงความเชื่อหรือทฤษฎีของตน โดยหวังจะทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงโปรด แล้วมาเป็นผู้สนับสนุนลัทธิของตน

๑๐๐. อภิธานศัพท์

ต่อไปนี้เป็นคำอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำสอนของครูทั้ง ๖

๑. ครูปุณณกัสสป ท่านผู้นี้สอนว่า การทำเช่นนั้น ถ้าไม่มีใครเห็น ไม่มีใครรู้ และไม่มีใครจับต้องได้ ไม่มีใครลงโทษ ผลของความชัwnั้นก็เป็นโมฆะ จะชัwก็ต่อเมื่อมีคนรู้เห็นหรือจับได้เท่านั้น ส่วนความดีนั้นก็เหมือนกัน จะมีผลก็ต่อเมื่อมีคนรู้เห็น มีคนชื่นชม และมีผู้ให้บำเหน็จรางวัล ถ้าไม่มีใครรู้เห็น ไม่มีใครชม และไม่มีใครให้รางวัลแล้วก็ไม่ผล ตกเป็นโมฆะ^{๑๘}

จากคำสอนของท่านปุณณกัสสปนี้ ย่อมมีความหมายว่า “ทำก็ไม่เชื่อว่าทำ” เช่น คนทำบุญก็ไม่เชื่อว่าทำบุญ คนทำบาปก็ไม่เชื่อว่าทำบาป โดยสรุปก็คือ บุญไม่มี บาปไม่มี ความดีไม่มี เป็นลัทธิที่ปฏิเสธกฎเกณฑ์ของศีลธรรมโดยสิ้นเชิง พระพุทธศาสนาเรียกลัทธินี้ว่า “อภิกิริยทฤษฎี”

๒. ครูมักขลิโคสาล ท่านผู้นี้สอนว่า เเคราะห์หรือโชคชะตา เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือชีวิตมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลาย โดยไม่มีใครฝันได้ ไม่มีใครแก้ไขได้ คนเราจะดีหรือเลว สุขหรือทุกข์ รวยหรือจน อายุยืนหรือสั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องของเคราะห์หรือโชคชะตาบันดาลให้เป็นไปทั้งสิ้น ไม่สามารถแก้ไขหรือให้เป็นอย่างอื่นได้ เเคราะห์หรือโชคชะตายังมีอิทธิพลหรือมีอำนาจบังคับไปถึงชาติต่อไปอีกด้วย เพราะฉะนั้นคนในชาตินี้เมื่อตายไปแล้วอาจจะต้องไปเกิดเป็นสัตว์ก็ได้ แล้วแต่เคราะห์หรือโชคชะตาที่จะบันดาลให้เป็นไป แม้ว่าคน ๆ นั้นจะพยายามสั่งสมบุญกุศลไว้มากมายเพียงใดก็ตาม^{๑๙}

จากคำสอนของครูมักขลิโคสาลนี้ สรุปได้ว่า กรรมที่บุคคลทำไว้แล้วในอดีต ไม่มีผลถึงในอนาคต นั่นคือ “ไม่มีเหตุหรือไม่มีปัจจัย” นั่นเอง พระพุทธศาสนาจึงเรียกลัทธินี้ว่า “อเหตุทฤษฎี”

๓. ครูอชิตเกสกะมพล ท่านผู้นี้สอนว่า แท้จริงแล้ว โลกเรานี้ประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุทั้ง ๔ นี้ ประกอบกันขึ้นเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์ และเป็นสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่ามนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ หรือก้อนหิน ล้วนแต่มีสภาพเหมือนกัน คือ เมื่อแยกเป็นธาตุต่าง ๆ ที่มาประชุม

^{๑๘} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๔/๒๙๔.

^{๑๙} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๕/๒๙๕.

รวมกันแล้ว ก็เลยสลายตัวออกไปเป็นธาตุ ๔ เหมือนกันหมด ดังนั้น มนุษย์เราเมื่อตายแล้วก็ดับสูญ คือ กลับไปเป็นธาตุ ๔ ดังเดิม^{๒๐}

จากคำสอนนี้ ย่อมสรุปได้ว่า บุญและบาปไม่มี การทำบาปไม่มีผล การทำบุญทำทานก็ไม่มีผล ยิ่งกว่านั้นครูชิตเกสก็พลยังกล่าวด้วยว่า “คนโง่เป็นฝ่ายบริจาค ส่วนคนฉลาดเป็นฝ่ายรับ”

เพราะเหตุที่ครูชิตเกสก็พลได้ปฏิเสธทั้งเหตุและผลเช่นนี้ พระพุทธศาสนาจึงเรียกคำสอนของท่านว่า “นัตถิกทิกฺขณฺฐิ” ส่วนในคำสอนที่ว่าสัตว์ทั้งหลายตายแล้วดับสูญนั้น ได้ชื่อว่า “อุจเฉททิกฺขณฺฐิ”

๔. ครูปุกุทกัจจายนะ ท่านผู้นี้สอนว่า ในโลกเรานี้ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๒ ประการ คือ ธาตุต่าง ๆ มีดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น กับจิตหรือวิญญาณ หรือชีวะ หรืออัตตา ซึ่งล้วนเป็นของเที่ยงแท้ ไม่มีการดับสูญหรือถูกทำลายไปได้^{๒๑}

ธาตุต่าง ๆ นั้น ประกอบด้วยอนุเป็นจำนวนมาก เมื่อมารวมตัวกันก็เกิดเป็นวัตถุขึ้น เมื่อวัตถุสลายตัว อนุของธาตุก็เพียงแต่กระจัดกระจายกันออกไป นั่นคือ วัตถุสูญ แต่อนุไม่สูญ เพราะเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้

อนุที่อยู่ในสภาพแตกกระจัดกระจายออกไปนี้ มีอำนาจในตัวของมันเอง ที่เป็นอิสระจากอำนาจของเทพเจ้า คือ สามารถรวมตัวกันเข้าเป็นวัตถุอีก เพราะฉะนั้นการเกิดดับของวัตถุก็คือ ผลของการรวมตัวหรือสลายตัวของอนุนั่นเอง

ส่วนสิ่งที่เรียกว่า จิต วิญญาณ ชีวะ หรืออัตตา นั้นเป็นอีกสิ่งหนึ่ง มีอำนาจในตัวเอง มิได้ประกอบด้วยอนุ แต่เที่ยงแท้เช่นเดียวกัน

วัตถุบางชนิด ถ้าจิตเข้าครองได้ จิตก็จะเข้าครอง เมื่อวัตถุนั้นแตกดับไปเพราะอนุสลายแล้ว จิตก็จะออกจากวัตถุนั้นไปสู่สภาพเดิม เป็นอิสระ ไม่ตกอยู่ในอำนาจของเทพเจ้าใด ๆ จิตซึ่งเป็นอิสระนี้ อาจเข้าถึงสัจธรรมได้ และการบำเพ็ญก็คือ การทำจิตให้เป็นอิสระ

ความหมายของนิพพาน ตามความเห็นของครูปุกุทกัจจายนะ ก็คือ ความรู้จริง หรือรู้สัจธรรมในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุนั้นประกอบด้วยอนุอันเที่ยงแท้กับจิตหรือวิญญาณอันเที่ยงแท้

^{๒๐} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๖/๒๙๗.

^{๒๑} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๗/๒๙๙.

ด้วยเหตุที่ครูพุทธกัจจายณะ มีความเห็นว่า อญฺ และจิตเป็นของเที่ยงแท้เช่นนี้ พระพุทธศาสนา จึงเรียกลัทธินี้ว่า “สัสสตทิฏฐิ”^{๒๒}

๕. ครุณิครนถนาภบุตร มีอีกชื่อหนึ่งว่า ศาสตามหาวิระ เป็นศาสดาองค์ที่ ๒๔ ของศาสนาเซน ลัทธินี้ถือว่า “การทรมานกายเป็นทางไปสู่ความพ้นทุกข์” เรียกว่า “อัตตกิลมถานุโยค”^{๒๒} นักบวชในกลุ่มนี้ มีความเป็นอยู่อย่างเข้มงวดกวดขันต่อร่างกาย อดข้าว อดน้ำ ตากแดด ตากลม ฝนร้อนหนาว หรือที่เรียกกันว่าอยู่ในสภาพของทมิฬพร คือ ผู้นุ่งห่มผ้า สานุศิษย์ในลัทธินี้ เรียกกันว่า “พวกนิครนถ์”

นอกจากนี้ ท่านนิครนถ์นาภบุตรยังมีหลักคำสอนแบบ “อนิกายตวาทะ” อีกด้วย คือ เห็นว่า “ความจริงมีหลายเงื่อนไขหลายแง่” เช่น เหตุการณ์หนึ่ง เมื่อพิจารณาในแง่นี้อาจจริง ถูกต้อง แต่เมื่อพิจารณาอีกแง่หนึ่ง ก็ไม่จริง ไม่ถูกต้อง เป็นต้น

ในบรรดาลัทธิทั้ง ๖ นี้ มีลัทธินี้เพียงลัทธิเดียวที่ยังหลงเหลืออยู่ถึงปัจจุบัน รู้กันในนามของ “ศาสนาเซน” โดยอยู่ในฐานะเป็นศาสนาหนึ่งของอินเดีย ปัจจุบันยังมีผู้นับถือศาสนานี้อยู่ในอินเดียหลายล้านคน แต่แพร่จากอินเดียไม่ได้ เพราะเคร่งครัดเกินไป นักบวชไม่สามารถขึ้นรถลงเรือได้

๖. ครูสัทยเวลัฏฐบุตร บางทีเรียกสัทยชัยปริพาชก ท่านผู้นี้คือ อาจารย์เดิมของพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ คำสอนต่าง ๆ ในลัทธินี้ ล้วน “ไม่แน่นอน ชัดส่าย ลื่นไหล” เพราะเหตุหลายอย่างเช่น

๑) เพราะเกรงจะพุดต จึงต้องปฏิเสธว่า อย่างนี้ก็ไม่ใช่ อย่างนั้นก็ไม่ใช่

๒) เพราะเกรงจะเป็นการยึดถือ จึงต้องปฏิเสธแบบข้อ (๑)

๓) เพราะเกรงจะถูกซักถาม จึงต้องปฏิเสธแบบข้อ (๑)

๔) เพราะโง่เขลาจึงต้องปฏิเสธแบบข้อ (๑) คือไม่ยอมรับอะไร และไม่ยืนยันอะไรทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาเรียกคำสอนของท่านผู้นี้ว่า “อมราวิกเขปิกาทิฏฐิ”

เพราะเหตุนี้ พระเจ้าอชาตศัตรูจึงทรงมีความเห็นว่า ในบรรดาครูทั้ง ๖ นั้น ครูสัทยเวลัฏฐบุตรโง่เขลาเบาปัญญาที่สุด^{๒๓}

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงจัดทิฏฐิหรือความเห็นของครูทั้ง ๖ นี้ว่า เป็น “มิจฉาทิฏฐิ” ทั้งสิ้น

^{๒๒} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๘/๓๐๐-๓๐๑.

^{๒๓} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๙๙/๓๐๓.

๑๐ "A×E/2-2 UÑVEI dUÄE Ææc:×ÄÖ-

ทฤษฎีปาทาน ยึดถือทฤษฎี คือ ความเห็น อันความเห็นนี้หมายถึงความเห็นผิด^{๒๔} ยึดถือความเห็นผิด แต่ว่าที่ยังยึดถืออยู่ก็เพราะว่ายังไม่รู้ว่าเห็นผิด เมื่อรู้ว่าเห็นผิดเมื่อใด ก็ย่อมจะละความเห็นผิดนั้นได้เมื่อนั้น ที่กล่าวว่าความเห็นผิดนี้พระพุทธเจ้าตรัสเรียก คำว่า ทฤษฎี นี้มีคำประกอบเพื่อให้ชัด ถ้าเห็นผิดก็เรียกว่า มิจฉาทฤษฎี ความเห็นผิด^{๒๕} ตรงกันข้าม ถ้าเห็นถูกเห็นชอบ ก็เรียกว่า สัมมาทฤษฎี ความเห็นชอบ แต่มักจะกล่าวกลาง ๆ คือ ไม่มีมิจฉา ไม่มีสัมมานำกล่าวว่าทฤษฎีเฉย ๆ และเมื่อกล่าวว่าทฤษฎีเฉย ๆ ก็มักจะหมายถึง ความเห็นผิด และยืนยันอยู่ในความเห็นผิดนี้ อาการที่ยืนยันอยู่ในความเห็นผิดนี้ เป็นตัวอุปาทาน คือ ความยึดถืออันทำให้ติดข้องมั่นอยู่ในความเห็นชอบของตนที่ผิด ๆ

๑๐๕ PLEI di

ความเห็นผิดนี้มีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับขั้นหยาบขึ้นไปจนถึงขั้นละเอียด สำหรับที่เป็นระดับขั้นหยาบ คือ มิจฉาทฤษฎีในอกุศลกรรมบถฝ่ายมโนกรรม อันมโนกรรมอันเป็นฝ่ายอกุศลนี้ได้แก่ อภิชฌา ความโลภเพ่งเล็งสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน พยาบาท ความมุ่งร้ายหมายล้างผลาญ และมิจฉาทฤษฎี ความเห็นผิด มิจฉาทฤษฎีที่ท่านได้แสดงไว้อีก ๓ คือ^{๒๖}

๑. อภิริยทฤษฎี ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ
๒. อเหตุกทฤษฎี ความเห็นว่าไม่มีเหตุ
๓. นัตถิกทฤษฎี ความเห็นว่าไม่มี

๑. อภิริยทฤษฎี ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำนั้น ก็คือ ปฏิเสธบุญ ปฏิเสธบาป ว่าการกระทำไม่มีเป็นบุญ ไม่มีเป็นบาป ส่วนที่คิดว่าดีหรือชั่วนั้นเกี่ยวแก่ปัจจัยภายนอก คือ บุคคลอื่น เมื่อบุคคลอื่นรู้เห็น ก็ว่าดีบ้างไม่ดีบ้าง ยกย่องบ้างลงโทษบ้าง แต่ถ้าไม่มีผู้อื่นรู้เห็น ก็ไม่มีบุญไม่มีบาป ไม่มีดี ไม่มีชั่ว เป็นเพียงการกระทำเท่านั้น

อภิริยทฤษฎีดังกล่าวมานี้ผิดหลักพระพุทธศาสนา เพราะหลักพุทธศาสนานั้นแสดงว่าการทำของบุคคล เมื่อเจตนาจงใจทำ การที่เป็นบาก็เป็นบาป การที่เป็นบุญก็เป็นบุญ คนอื่นจะรู้จะเห็นจะยกย่องชื่นชมลงโทษ หรือไม่รู้ไม่เห็นก็ตาม เมื่อจงใจทำการที่เป็นบาปแล้ว ก็เป็นบาปอยู่

^{๒๔} พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), ปฏิจจสมุปบาท เหตุผลแห่งวิภูษสงสาร, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๕๓.

^{๒๕} พุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๑/-/๖๐๐.

^{๒๖} พุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๑/-/๖๐๐.

นั่นเอง จงใจทำการที่เป็นบุญแล้ว ก็เป็นบุญอยู่นั่นเอง จึงมีบุญมีบาปมีดีมีชั่ว หรือที่เรียกว่า กรรมดี กรรมชั่ว

๒. อเหตุกทฤษฎี ความเห็นว่าไม่มีเหตุ คือ เมื่อได้รับผลดีผลร้ายต่าง ๆ ก็เห็นว่าเป็นไปตามควร คือ คราวที่มีโชคก็ได้รับผลดีต่าง ๆ คราวที่มีโชคร้ายก็ได้รับผลไม่ดีต่าง ๆ ไม่มีเหตุอะไรที่จะมาทำให้ผลดีผลร้าย เป็นไปตามคราวตามเวลา ตามโชคดีโชคร้ายเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายเท่านั้น

ความเห็นดังนี้ผิดหลักพระพุทธศาสนา เพราะตามหลักพระพุทธศาสนานั้นแสดงว่า ผลย่อมเกิดแต่เหตุ ผลดีก็เกิดจากเหตุที่ดี ผลไม่ดีก็เกิดจากเหตุที่ไม่ดี แม้ว่าตนเองจะยังไม่สามารถรู้ถึงเหตุการณ์ของผลนั้น ๆ ได้ ผลนั้น ๆ ก็ต้องมีเหตุอยู่นั่นเอง หาได้เป็นไปตามคราวแห่งโชคเคราะห์ดีหรือไม่ดีดังกล่าวไม่ ดังที่ตรัสแสดงไว้ว่า “ผลดีก็เกิดจากกรรมดี ผลชั่วก็เกิดจากกรรมชั่ว”

๓. นัตถิกทฤษฎี ความเห็นว่าไม่มี^{๒๗} คือ ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า สมมติสัจจะ ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า คติธรรมดา หรือคลองธรรมตามเหตุและผล ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า สมมติสัจจะนั้นก็เริ่มต้นว่า ไม่มีมารดาบิดา สัตว์บุคคลเกิดสืบเชื้อสายกันมาตามเรื่องตามราวเท่านั้น จึงไม่มีใครต้องนับถือว่าเป็นบิดามารดา แม้ที่นับถือว่าสมณพราหมณ์ก็ไม่มี ไม่มีภิกษุไม่มีสามเณร เป็นต้น แม้ที่นับถือกันอย่างอื่นเป็นนั่นเป็นนี่ก็ไม่มี และไม่มีเหตุผลที่เป็นคติธรรมดาหรือที่เป็นไปตามคลองธรรม คือ คติธรรมดาหรือที่เป็นไปตามคลองธรรมะ เช่นทำดีก็ได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “จักทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่วก็จักต้องเป็นผู้รับ ต้องเป็นทายาทรับผลของกรรมนั้น ไม่มีเหตุ ไม่มีผล คือ ไม่มีกรรมดีไม่มีผลดี ไม่มีกรรมชั่ว ไม่มีผลชั่ว ดังนั้น เป็นอันว่า นัตถิกทฤษฎี ความเห็นว่าไม่มีนี้ ปฏิเสธสมมติสัจจะทั้งหมดปฏิเสธคลองธรรมทั้งหมด”

ความเห็นดังนี้ผิดคติทางพระพุทธศาสนา เพราะทางพระพุทธศาสนานั้น สอนให้นับถือสมมติสัจจะ ความจริงโดยสมมุติ และสอนคลองธรรมคติธรรมดา คือ สอนให้บุตรธิดาเคารพนับถือมารดาบิดา เป็นกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดา สอนให้มารดาบิดาปฏิบัติตนให้เป็นบุพการี เป็นพรหมของบุตรธิดา สอนว่ามีสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบพึงนับถือ เช่นมีภิกษุสามเณร และมีบุคคลที่ได้รับสมมติบัญญัติแต่งตั้งในฐานะต่าง ๆ พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติตามคลองธรรม ให้รับรู้ในคลองธรรมหรือคติธรรมดาดังที่ยกมากล่าวข้างต้นนั้น ทำดีไว้ก็รับผลดีเป็นทายาทรับผลดี ทำชั่วก็เป็นทายาทรับผลที่ชั่ว เป็นเหตุเป็นผลตามคติธรรมดา

๑๐๐ "๕๕" ๕

^{๒๗} พ.ป.อ. (ไทย) ๗/๑/-/๖๐๐.

ฉะนั้น มิจฉาทิฎฐิทั้ง ๓ นี้คือ อภิริยทิฎฐิ ความเห็นว่าไม่เป็นอันทำ อเหตุกทิฎฐิ ความเห็นว่าไม่มีเหตุ นัตถิกทิฎฐิ ความเห็นว่าไม่มี^{๒๘} จึงเป็นความเห็นผิดอย่างร้ายแรง ซึ่งเมื่อความยึดถืออยู่ในมิจฉาทิฎฐินี้มากจนดิ่งลง อันเรียกว่า นิตยมิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นที่ผิดดิ่งลงแล้ว ก็ให้เกิดโทษมหันต์ ทำให้ไม่รับรองกรรมที่เป็นบุญเป็นบาป ไม่รับรองผลต่าง ๆ ที่ท่านผู้รู้ได้แสดงรับรองว่าเกิดจากเหตุ ไม่รับรองสมมติสัจจะ ไม่รับรองคลองธรรมหรือคตินิยมดาทั้งสิ้น ซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่าผู้ที่มีความเห็นดังนี้แล้ว จมดิ่งลงไปแล้ว หรือแนบแน่นแล้ว เพราะมีอุปาทานความยึดถืออยู่อย่างแรงแล้ว ก็ยั้งดิ่งลงเหวรกไปทีเดียว เป็นความเห็นผิดที่ต้องละจึงสามารถยกตนขึ้นสู่ภูมิชั้นของมนุษย์ของบุคคลที่เป็นระดับสามัญชนคนดีได้

เพราะฉะนั้น ความยึดถือความเห็นผิดในข้อนี้จึงให้โทษอย่างมหันต์ ผู้ที่นับถือพุทธศาสนานั้นกล่าวได้ว่า ย่อมละความเห็นผิดอันโทษมหันต์อันร้ายแรงนี้ด้วยกัน จึงได้เป็นพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพุทธศาสนาได้ ถ้ายังละไม่ได้ก็ย่อมจะไม่นับถือพุทธศาสนา หรือยอมทำลายพุทธศาสนา หรือแม้ยอมจะทำลายศาสนาทุกอย่างทุกศาสนาที่สอนให้ละชั่วทำความดี แม้ในขั้นสามัญ

๑๐๐ "Āpāyā dUcāyā d"

มาถึงมิจฉาทิฎฐิที่เป็นระดับมีโทษน้อยเข้า ก็เป็นมิจฉาทิฎฐิที่เรียกว่า สัสสตทิฎฐิ ความเห็นว่าเที่ยง กับ อจฺเณททิฎฐิ ความเห็นว่าขาดสูญ^{๒๙}

สัสสตทิฎฐิ ความเห็นว่าเที่ยงนั้น^{๓๐} ก็คือ เห็นว่าในปัจจุบันก็มีอัตตา คือ ตัวตน เมื่อกายนี้แตกสลาย อัตตาคือตัวตนที่ไม่แตกสลายไปถือชาติภพใหม่ และก็เป็นดังนี้ตลอดไป มีอัตตาคือตัวตนที่ไม่ตายอยู่ดังนี้ตลอดไป ที่ตายนั้นเป็นแต่เพียงร่างกายสังขารเท่านั้น อีกข้อหนึ่ง อจฺเณททิฎฐิ ความเห็นว่าขาดสูญ คือ เห็นว่ามีอัตตาตัวตนอยู่ในชาตินี้เท่านั้น เมื่อร่างกายอันนี้แตกสลาย อัตตาตัวตนก็แตกสลายไปพร้อมกัน ไม่มีอัตตาตัวตนที่จะไปถือชาติภพใหม่

ความเห็นแรก สัสสตทิฎฐิ คือ เห็นว่าตายเกิด เกิดกันไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ความเห็นหลัง อจฺเณททิฎฐิ คือ เห็นว่าตายสูญไม่เกิด คนโดยมากนั้นก็มักจะเห็นกันว่าตายเกิด แต่ก็มีบางคน ที่เห็นว่า ตายสูญไม่เกิด เพราะว่าไม่เห็นมีอะไรไปเกิด เมื่อตายแล้วก็หมดลมหายใจ ก็เป็นซากศพ

^{๒๘} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, สัมมาทิฎฐิ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์นันทพันธ์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๓.

^{๒๙} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), ปฏิจจสมุปบาท เหตุผลแห่งวิภูสสงสาร, หน้า ๕๓.

^{๓๐} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, สัมมาทิฎฐิ, หน้า ๗๒.

ไม่ปรากฏว่ามีอัตรากี่เปอร์เซ็นต์ ไม่รู้ไม่เห็นอัตรากี่เปอร์เซ็นต์ไปเกิด คนบางคนจึงลงความเห็นว่ายาก อันที่จริงก็เป็นอย่างนั้น คือ ว่าคนสามัญทั่วไปนั้นไม่รู้ไม่เห็นว่ามีอะไรไปเกิด เมื่อใครตายหมดลมหายใจก็นำไปเผาไปฝังกัน แต่แม้เช่นนั้นคนส่วนใหญ่ในโลกนี้ปรากฏว่า เชื่อกันว่าตายเกิด เพราะเชื่อคำสอนของศาสนาที่เคยสอนว่าตายเกิด หรือปรากฏเหตุการณ์บางอย่างเช่น ฝันเห็นคนที่ตายไปแล้ว หรือปรากฏภาพของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ เป็นต้น

แต่แม้เช่นนั้น ความเห็นดังนั้นก็ผิดหลักพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนานั้นไม่สอนว่าตายเกิดกันไปเรื่อยไป และไม่สอนว่าตายสูญ ซึ่งเป็นคำสอนที่แสดงตายตัวไปฝ่ายเดียว แต่ว่าสอนจำแนกตามเหตุและผล อันเรียกว่า วิชชาวาทะ กล่าวจำแนกตามเหตุและผล คือ เมื่อมีเหตุให้เกิดก็เกิด เมื่อสิ้นเหตุให้เกิดก็ไม่เกิด

ในเถราธิบายของท่านพระสารีบุตรได้อธิบายว่า ชรามรรณะ มีขึ้นก็เพราะมีชาติคือความเกิด ชาติคือ ความเกิดขึ้นก็เพราะมีภพ ดังนี้ ก็แปลว่าเมื่อยังมีเหตุปัจจัยให้เกิดก็ต้องเกิด เมื่อสิ้นเหตุปัจจัยให้เกิดก็ไม่เกิด คือ เมื่อตัดต้นเหตุได้สิ้นเชิงสิ้นกิเลสหมดก็ไม่เกิด แต่แม้ไม่เกิดก็แสดงว่าไม่สูญ ถ้าเห็นว่าพระอรหันต์สูญก็เรียกว่า เป็นความเห็นผิดอีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้น แม้ความเห็นทั้ง ๒ นี้ก็เรียกว่า เป็นมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิด แต่เป็นความเห็นผิดที่ยังไม่ถึงว่ามีโทษร้ายแรงเหมือนอย่างดัง ๓ ข้อข้างต้น แต่คนทั่วไปก็ยังมีความเห็นดังนี้อยู่เป็นอันมาก

สัมมาทิฐิ ความเห็นผิดที่กล่าวมาทั้งหมด โดยสรุปแล้วเกิดจากการไม่ยอมรับกฎแห่งกรรม เมื่อปฏิเสธกรรมก็เท่ากับย่อมปฏิเสธผลหรืออานิสงส์ของการให้ทาน การเคารพบิดามารดา และคุณงามความดีอื่น ๆ ตลอดจนการบำเพ็ญบารมีเพื่อการบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ หรือบรรลุเป็นพระอรหันต์ ในทางตรงข้าม สัมมาทิฐิ จึงเป็นความเห็นชอบ หรือความเห็นที่ถูกต้อง^{๓๑} ตามความจริงเกี่ยวกับกรรม และผลของกรรม^{๓๒} ซึ่งค้านความเห็นผิด ๑๐ ประการ ดังนี้^{๓๓}

ความเห็นชอบข้อแรก เห็นว่าการให้ทานเกิดประโยชน์ ผู้ให้จะได้รับความชื่นชมอย่างน้อยก็จากผู้รับ ซึ่งย่อมนับถ้อยกย่องผู้ให้ทาน และช่วยเหลือตอบแทนเมื่อถึงคราวที่ประสบปัญหา ผู้ให้ทานย่อมได้รับกรรมอารมณ์ กรรมนิมิตอารมณ์ หรือคตินิมิตอารมณ์ที่ดีในขณะที่ใกล้ตาย เมื่อเสียชีวิตไปแล้วย่อมชักนำให้ได้ปฏิสนธิในเทวโลกหรือมนุษย์โลก ปฏิสนธิที่ดีย่อมเป็นปัจจัยให้ได้

^{๓๑} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถระ) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, สัมมาทิฐิ, หน้า ๗๓.

^{๓๒} คุรุรายละเอียดใน ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๑/๒๕๖-๒๕๘/๓๔๒-๓๔๓.

^{๓๓} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), ปฏิจลสมุปบาท เหตุผลแห่งวิถีสงสาร, หน้า ๒๔๘.

บรรลุมรรค ผล และนิพพานในกายภาคหน้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกต่างก็เริ่มสั่งสมบารมีด้วยการบำเพ็ญทานทั้งสิ้น

อานิสงส์จากการให้ทานนี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนบางคนประสบความสำเร็จต่างกันในการงาน ทั้งที่ทำงานชนิดเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายหรือการทำอะไรทำนา บางคนประสบความสำเร็จโดยไม่ต้องพยายามมากนัก แต่บางคนกลับไม่รุ่งเรืองแม้ว่าได้ทุ่มเทอย่างหนัก โชคชะตาที่ต่างกันขึ้นอยู่กับ การให้ทานหรือไม่ได้ให้ทานในอดีตชาติ

ความเห็นข้อข้อ ๒ และข้อ ๓ ผู้ที่เชื่อในกฎแห่งกรรมย่อมไม่มีความสงสัยเกี่ยวกับอานิสงส์ของการให้ทานทั้งที่เป็นทานที่ยิ่งใหญ่หรือทานเล็กน้อย เช่น การเลี้ยงดูอาคันตุกะที่มาเยือน และการให้ของขวัญตามโอกาสที่เหมาะสม เป็นต้น^{๓๔}

ความเห็นข้อข้อที่ ๔ ผู้มีสัมมาทิฐิ ๓ ประการข้างต้น ย่อมเชื่อกรรมและผลกรรม เชื่อว่าการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นหลักความจริงของชีวิตที่ไม่อาจปฏิเสธได้ คนที่ดำเนินชีวิตด้วยดีตามคำสอนของบิดามารดา ครู อาจารย์ ย่อมเป็นที่รัก มีผู้คอยช่วยเหลือเมื่อจำเป็น และประสบความสำเร็จ และเมื่อเจริญเป็นวัยผู้ใหญ่ ก็เป็นคนดี มีความเจริญรุ่งเรือง ในทำนองเดียวกันผู้ที่ประกอบกรรมดีในชาติก่อน ย่อมจะได้ไปเกิดในตระกูลที่ดี มีรูปร่าง มีทรัพย์มาก มีสุขภาพแข็งแรงและมีมิตรแท้ ส่วนผู้ที่ประกอบกรรมชั่วในชาติก่อน ย่อมได้รับผลที่ไม่ดี เช่น มีโรคภัยเบียดเบียน ยากจน หน้าตาอัปลักษณ์ เป็นต้น

ความเห็นข้อข้อ ๕ และ ๖ ความเชื่อเรื่องกรรม และผลกรรม ย่อมทำให้บุคคลมีความกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาที่ได้ทะนุถนอมเลี้ยงดูมาตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์ ผู้เป็นมารดาย่อมระมัดระวังรักษาสุขภาพ ตลอดจนอาหารการกิน และการเคลื่อนไหวของตน ไม่ให้กระทบกระเทือนทารกในครรภ์ ถ้ามารดาเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ก็จะรักษาศีลและเจริญภาวนา เช่น พุทธานุสสติ เป็นต้น เพื่อการพัฒนาทางจิตใจของทารก เมื่อคลอดทารกแล้ว ทั้งบิดามารดาก็ได้เลี้ยงดูอย่างดี สั่งสอนอบรม ให้การศึกษาตามสมควร พอบรรลุนิติภาวะแล้วยังสนับสนุนด้านการเงินเพื่อให้ตั้งตัวได้เป็นหลักฐาน ดังนั้นจึงควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องเคารพกราบไหว้ และดูแลท่านเป็นการตอบแทน ความกตัญญูกตเวทีต่อมารดาบิดา ถือเป็นกรรมดี มีอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ผู้ที่เคารพมารดาบิดาย่อมได้รับความเคารพเชื่อฟังจากบุตรของตน แต่ผู้ที่ไม่เคารพบิดามารดาก็มักจะมิบุตรที่ไม่อยู่ในโอวาท^{๓๕}

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๘.

^{๓๕} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), ปฏิจจสมุปบาท เหตุผลแห่งวิภูษังสาร, หน้า ๒๕๐.

ความเห็นชอบข้อ ๗ ข้อ ๘ และข้อ ๙ ความเห็นชอบเกี่ยวกับโลกนี้และโลกอื่นที่ไม่อาจมองเห็นได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่สิ่งสถิตของเทวดา พรหม และเปรต เป็นต้น มีที่มาจากความเชื่อเรื่องกรรมและผลกรรมเช่นเดียวกัน กฎแห่งกรรมทำให้สัตว์เดรัจฉานหรือเทวดาสามารถเกิดเป็นมนุษย์ และทำให้มนุษย์ไปเกิดเป็นเทวดาหรือสัตว์เดรัจฉานได้ แต่ผู้ที่รู้ชัดในเรื่องนี้ได้จะต้องมีความสามารถพิเศษ เช่น ได้ ฌานอภิญญา หรือปฏิบัติวิปัสสนาจนบรรลุญาณปัญญา หรือต้องเป็นผู้ที่สามารถคิดตามหลักเหตุผลได้เป็นอย่างดี^{๓๖}

ผู้เจริญสมถกรรมฐานจนบรรลุพุทธานุสสติญาณ จะสามารถจำอดีตชาติของตนได้ หรือมีทิพยจักขุญาณเห็นผู้ที่ตายแล้วซึ่งไปถือกำเนิดในภพใหม่ได้ การอบรมจิตใจให้มีอานุภาพเช่นนี้ ผู้ที่เจริญวิปัสสนาก็อาจทำได้เช่นเดียวกัน

ส่วนผู้ที่ไม่ปฏิบัติสมถะหรือวิปัสสนาภาวนา ก็อาจจะต้องพึ่งพาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ในตัวอย่างเช่น เมื่อบุคคลที่สามารถระลึกชาติได้ ซึ่งในทางพุทธศาสนาเรียกความสามารถเช่นนี้ว่า ชาติสรีรญาณ บุคคลเหล่านี้สามารถเล่าเรื่องราวของตนในชาติก่อน บางคนเคยเป็นมนุษย์ เคยเป็นสัตว์ หรือภูตผีปีศาจ เป็นต้น ผู้ที่มีเหตุผลย่อมจะเข้าใจได้ว่า หลังจากบุคคลตายไปจากโลกนี้แล้วอาจได้ไปเกิดใหม่ในโลกอื่น และสัตว์จากภพอื่นเมื่อตายลงก็อาจมาเกิดใหม่ในโลกมนุษย์นี้ได้

แนวคิดเรื่องการเกิดใหม่ สามารถอธิบายโดยสมมติเปรียบเทียบกับบุรุษ ๒ คน คนหนึ่งเชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ส่วนอีกคนหนึ่งไม่เชื่อ บุรุษที่ไม่เชื่อเรื่องกรรมและการเกิดใหม่ ย่อมจะไม่บำเพ็ญกุศล คือ การให้ทาน รักษาศีล และไม่หลีกเลี่ยงการทำชั่ว แต่จะทำทุกอย่างที่ใจปรารถนา ดังนั้น เขาจึงไม่มีคุณงามความดีที่ใคร ๆ จะยกย่องนับถือได้ หากความเชื่อของเขานั้นเป็นความเชื่อที่ผิด และกฎของกรรมมีจริง ชาติหน้ามีจริง เขาย่อมต้องตกไปสู่อบายภูมิทันทีที่สิ้นชีวิตลง และจะต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในสังสารวัฏอีกหลายภพชาติ

ในทางตรงกันข้าม บุรุษที่เชื่อว่ากรรมมีจริง ชาติหน้ามีจริง ย่อมพยายามหลีกเลี่ยงการทำกรรมชั่วและทำแต่กรรมดี ดังนั้นแม้จะไม่มีกฎแห่งกรรมและไม่มีการเกิดใหม่ เขาก็ยังได้รับการยกย่องสรรเสริญ และชื่อเสียงที่ดีงามของเขาย่อมจะกระจายไป เมื่อเขาระลึกถึงกรรมดีที่ได้กระทำไว้ก็ย่อมมีความภูมิใจ และการเป็นพลเมืองดีย่อมมีความสุข ประโยชน์สุขต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมที่ได้รับในชาตินี้ และหากชาติหน้ามีจริงย่อมมั่นใจได้ว่าจะได้รับความสุขในสุคติภูมิแน่นอน ดังนั้น การเชื่อว่าชาติหน้ามีจริงย่อมมีเหตุผลที่ดีกว่า เพราะอำนวยความสะดวก

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๑.

ประโยชน์ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า แนวคิดที่กล่าวมานี้จึงเป็นความเห็นชอบ เป็นสิ่งที่ถูกต้องอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง และเป็นคำแนะนำของพระบรมศาสดา

ความเห็นชอบข้อ ๑๐ ความศรัทธาในพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ และพระอริยสาวกทั้งหลายว่าได้บรรลุใน โลกุตตรธรรม สามารถรู้แจ้งโลกนี้และโลกอื่น อีกทั้งความเชื่อถือพระธรรมคำสอนของท่าน ความศรัทธาเช่นนี้ต้องมีรากฐานมาจากความเชื่อกฎแห่งกรรมด้วยเช่นกัน และการบรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์นั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากการบำเพ็ญบารมีซึ่งไม่ต่างจากการสั่งสมความดี การสั่งสมบารมีคือ กระบวนการเรียนรู้ เปรียบเหมือนเด็กที่ต้องเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ จึงจัดว่าเป็นผู้มีการศึกษาดี พระโพธิสัตว์ก็จำเป็นต้องเรียนรู้ และฝึกฝนตนเพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดเช่นกัน^{๓๓๗}

มารดาบิดาและผู้ใหญ่บางท่านมักชอบพาลูกหลานไปดูหนัง ดูละคร ในขณะที่คนอื่นพาบุตรหลานไปนมัสการพระเจดีย์หรือเข้าวัดทำบุญ การชักนำของผู้ใหญ่เป็นการฝึกเด็กให้มีความเคยชินที่ดีหรือไม่ดี และสอนเด็กให้ผูกพันกับความเพลิดเพลินในกามคุณ หรือพัฒนาจิตใจเด็กให้นิยมชมชอบสิ่งที่ดีเป็นการสั่งสมบารมีอย่างหนึ่ง ในเด็กบางคนมีความโน้มเอียงไปในทางศาสนาโดยธรรมชาติ ส่วนบางคนมีฉันทะวิริยะในการปฏิบัติวิปัสสนา เรื่องเหล่านี้มีสาเหตุมาจากบารมีที่ได้สั่งสมมาในชาติก่อน

๑๐ "อหังการะ อหังการะ อหังการะ"

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้กราบทูลเล่าคำตอบของครูทั้ง ๖ ต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อจากนั้นพระองค์จึงกราบทูลถามปัญหาเรื่องสามัญญผลต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซ้ำอีกคำรบหนึ่ง

๑๐ "อหังการะ อหังการะ อหังการะ"

ในครั้งแรกนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงใช้พุทธวิธีอันแยบยลชี้ให้ทุกคนที่อยู่ในที่ประชุมเห็นว่า ความเห็นของครูทั้ง ๖ ล้วนเป็นมิจฉาทิฐิ^{๓๓๘} โดยที่พระองค์ไม่ต้องตำหนิผู้ใดเลย ครั้นมาบัดนี้ ถึงเวลาที่ทรงตอบปัญหา พระพุทธองค์ทรงเลือกใช้วิธีการทำนองเดียวกับครั้งแรก คือ ทรงใช้วิธีถามกลับซึ่งมีศัพท์เฉพาะว่า ปฏิปุจฉาพยากรณ์ เพื่อให้พระเจ้าอชาตศัตรูสามารถตระหนักในสามัญญผลเบื้องต้นด้วยพระองค์เอง โดยตรัสถามพระเจ้าอชาตศัตรูว่า “มหาบพิตร ในข้อนี้ตถาคตจะขอย้อนถามมหาบพิตรก่อนโปรดตรัสตอบตามที่พอพระทัยเถิด สมมุติว่าบุรุษผู้เป็นข้าทาสบริวารคนหนึ่งของมหาบพิตร เป็นผู้มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อมหาบพิตรเสมอมา แต่บุรุษ

^{๓๓๗} พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), ปฏิจจสมุปบาท เหตุผลแห่งวิมุตติ, หน้า ๒๕๓.

^{๓๓๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๐/๔๗๕.

ผู้ที่มีความเชื่อมั่นในเรื่องผลของบุญเชื่อมั่นว่าถ้าตนตั้งหน้าตั้งตาทำบุญ ต่อไปภายหน้าก็ย่อมจะได้เสวยผลบุญ เป็นผู้มีอำนาจวาสนา พรั่งพร้อมด้วยเบญจกามคุณ และข้าทาสบริวารมากมาย เช่นเดียวกับมหาบพิตร คิดได้ดังนี้จึงปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาหวัดรัดอกบวชเป็นบรรพชิต เป็นผู้สละรวมกาย สละรวมวาจา สละรวมใจ สันโดษด้วยความมีเพียงอาหาร และผ้าปิดกาย เป็นอย่างยิ่ง ยินดียิ่งในความสัจ เมื่อมหาบพิตรได้ทรงทราบเรื่องบุรุษผู้นี้ จะทรงมีบัญชาให้เขากลับมาเป็นข้าทาสของพระองค์อีกหรือไม่อย่างใด”

พระเจ้าอชาตศัตรูจึงทูลปฏิเสธว่า “จะเป็นเช่นนั้นไม่ได้เลยพระเจ้าข้า อันที่จริงหม่อมฉันเสียอีกควรจะให้เขา ควรจะล่กรับเขา ควรจะเชื่อเชิญเขาให้นั่ง ควรจะบำรุงเขาด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัย เกสัชบริวาร ควรจะจัดการรักษาป้องกันคุ้มครองเขาอย่างเป็นธรรม”

จากคำตอบของพระเจ้าอชาตศัตรูนี้นี้ จะเห็นได้ว่าพระองค์ได้ทรงประจักษ์แก่พระทัยของพระองค์เองแล้วว่า ผลดีของการบวชเป็นสมณะในขั้นต้นก็คือ “การยกสถานภาพของผู้บวชให้สูงขึ้นจากฐานะเดิม” นั่นคือ แม้จะเป็นเพียงทาสหรือกรรมกรซึ่งอยู่ในวรรณะศูทรอันเป็นวรรณะที่ต่ำต้อยที่สุดในสังคม แต่เมื่อบวชเป็นบรรพชิตแล้ว วรรณะกษัตริย์อย่างพระองค์ก็ต้องให้ความสำคัญเคารพกราบไหว้ และในขณะเดียวกัน พระเจ้าอชาตศัตรวยังสามารถมองเห็นคำสอนที่แฝงอยู่ในคำถามสมมุติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วยว่า

๑. คุณธรรมพื้นฐานที่ผู้บวชจะต้องมี คือ สัมมาทิฐิ^{๓๙} หรือความเข้าใจถูกต้อง บางทีใช้ว่าความเห็นถูก เช่น เห็นว่าทำดีต้องได้ดี ทำชั่วต้องได้ชั่ว โลกนี้โลกหน้ามีจริง บุญ-บาปมีจริง บุญให้ผลเป็นความสุข แต่บาปให้ผลเป็นความทุกข์ทั้งโลกนี้และโลกหน้า ดังนี้ เป็นต้น

๒. ผู้บวชต้องเข้าใจว่า วัตถุประสงค์ของการบวช คือ การสร้างบุญบารมีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะบุญสามารถเอื้ออำนวยให้คนเราเจริญก้าวหน้า ทั้งทางโลกและทางธรรม ส่วนบาปนั้นส่งผลให้ชีวิตคนเรากลับต่ำลงไปเรื่อย ๆ

๓. เมื่อบวชแล้วต้องสละรวม กาย วาจา ใจ ไม่ปล่อยใจให้คิดในทางบาปอกุศล คิดแต่ในทางบุญกุศล ทำแต่บุญกุศลเท่านั้น

๔. เมื่อบวชแล้วต้องอยู่อย่างสันโดษ คือ พอใจในปัจจัยอันเป็นเครื่องดำรงชีวิตของสมณะตามมีตามได้ ไม่ปรารถนาความฟุ้งเฟ้อ ความสะดักสะบวย สรุ่ยสร้อย เยี่ยงชีวิตฆราวาส

๕. เมื่อบวชแล้วต้องรักชีวิตที่เรียบง่าย ไม่เอิกเกริกครึกครื้น สนุกสนาน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้มีโอกาสฝึกใจให้เป็นสมาธิได้ง่าย และรวดเร็วยิ่งขึ้นเพียงเท่านี้ ก็ย่อมทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเข้าใจพระทัยได้ในทันทีว่า พระเทวทัตที่พระองค์ทรงหลงคบหาสมาคมด้วยนั้นมิได้มีคุณลักษณะของ

^{๓๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๘๙/๘๑.

ความเป็นสมณะอยู่เลยแม้เพียงน้อยนิด ฉะนั้น การหลงคบมิตรชั่วเช่น พระเทวทัต จึงเป็นเหตุชัก
นำให้พระองค์ทรงทำกรรมหนัก ถึงกับทรงปลงพระชนม์พระราชบิดา

ส่วนการที่เจ้าลัทธิตั้ง ๖ ไม่สามารถตอบพระองค์ได้ว่าผลดีของการบวชมีอะไรบ้าง ก็
ยอมจะชี้ชัดถึงภูมิปัญญาของเจ้าลัทธิตั้ง ๖ ว่า

๑. ไม่รู้วัตถุประสงค์ในการบวชอย่างแท้จริง
๒. ไม่รู้คุณธรรมพื้นฐานของนักบวช
๓. ไม่รู้ข้อวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมของนักบวชแม้เบื้องต้น ดังนั้น จึงไม่ทราบถึง
ประโยชน์การบวช คือ ไม่ทราบถึงสามัญญผลนั่นเอง

จากนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสถามพระเจ้าอชาตศัตรูว่า ทรงพบคำตอบหรือยัง
ว่าผลของการบวชมีหรือไม่ พระเจ้าอชาตศตรูก็ทรงตอบอย่างมั่นพระทัยว่า ผลของการบวชที่เห็น
ในปัจจุบันมีอยู่อย่างแน่นอน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า นี่เป็นเพียงสามัญญผลข้อแรกเท่านั้น ยังมีข้ออื่น ๆ อีก
มาก เป็นการจุดประกายความกระหายใคร่รู้ของพระเจ้าอชาตศตรูให้ลุกโผลงขึ้น จนอดไม่ได้ที่จะ
ทูลถามถึงสามัญญผลข้ออื่น ๆ อีกต่อไป

100 "A" 500x4E E-DAE

เพื่อเป็นการย้ำความเข้าใจให้หนักแน่นยิ่งขึ้นในครั้งที่สองพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัส
ถามพระเจ้าอชาตศตรูให้ต้องทรงขบคิดอีกครั้งหนึ่งว่า ถ้าหากชาวนาผู้มั่งคั่ง เคยเสียภาษีให้แก่พระเจ้า
อชาตศตรู ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต มีวัตรปฏิบัติเป็นนักบวชที่ดีพร้อมทุกประการ พระเจ้า
อชาตศตรูจะมีบัญชาให้ชาวนาผู้นั้นกลับมาทำงาน เพื่อเสียภาษีอากรเหมือนเดิมหรือไม่

พระเจ้าอชาตศตรูก็ทรงตอบเหมือนในข้อแรก จะไม่ทรงทำเช่นนั้นเด็ดขาด แต่จะทรง
ให้ความเคารพกราบไหว้ จะถวายการต้อนรับอย่างเหมาะสม จะบำรุงด้วยปัจจัย ๔ และจะถวาย
ความคุ้มครอง ป้องกันอย่างเป็นธรรมอีกด้วย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสรุปว่า นี่เป็นผลแห่งการบวชข้อที่สอง คือ ได้รับความเคารพ
ยกย่อง บูชา กราบไหว้บำรุงด้วยปัจจัย ๔ แม้จะเคยเป็นชาวนา ต้องทำงานเสียภาษีให้รัฐ แต่ครั้ง

^{๔๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๘๖-๑๘๘/๖๒-๖๓.

นั้นออกบวชเป็นบรรพชิต ผู้มีวัตรปฏิบัติตามพระวินัยเป็นนักบวชที่ดีพร้อมทุกประการ แม้กษัตริย์ก็จะต้องถวายความเคารพ กราบไหว้ ให้บำรุง ปกป้อง ค้ำครองโดยธรรม

คำตอบของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่กระจ่างในพระทัยของพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นอย่างยิ่ง ทรงรู้สึกเสมือนได้เสวยน้ำอมฤต จึงกระหายที่จะได้เสวยเพิ่มขึ้นอีก พระเจ้าอชาตศัตรูจึงตรัสถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงสามัญญผลที่ละเอียดประณีตยิ่งขึ้นไป ซึ่งจะแสดงรายละเอียดในบทที่ ๓ ต่อไป

กล่าวโดยสรุปแล้วการศึกษาสามัญญผลสูตร จะช่วยให้เกิดความเข้าใจว่า เหตุใดมนุษย์จึงควรบวช เมื่อบวชแล้วจะต้องปฏิบัติอย่างใดบ้าง จะต้องไม่ปฏิบัติอย่างใดบ้าง และเมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนเป็นลำดับไปจนถึงที่สุด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประพัตติพรหมจรรย์โดยบริบูรณ์บริสุทฺธิแล้ว จะเกิดผลดีต่อผู้ประพัตติเองอย่างไรบ้าง ความรู้เหล่านี้จะทำให้ผู้ที่ศึกษาตรองเห็นด้วยปัญญาว่า การดำเนินชีวิตเป็นนักบวชแท้ ๆ ในพระธรรมวินัยนั้นประเสริฐสุด ไม่มีการดำเนินชีวิตแบบใด ๆ จะเทียบได้เลย สามัญญผลสูตรนี้ ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างมากทั้งต่อนักบวช และฆราวาสในด้านต่าง ๆ หลายประการ ดังต่อไปนี้คือ

๑. มาตรฐานของนักบวช ธรรมะที่ปรากฏอยู่ในสามัญญผลสูตรนี้ถือได้ว่า เป็นเกณฑ์มาตรฐานด้านหลักการและคุณธรรมของพระภิกษุอย่างแท้จริง เพราะได้ให้ภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับมาตรฐานของพระภิกษุว่า พระภิกษุที่สมบูรณ์แบบใด จะต้องเป็นหลักการ และมีคุณธรรมอย่างใดบ้าง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อพระภิกษุโดยตรงยิ่งไปกว่านั้น ความเข้าใจนี้ยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อฆราวาสทั้งหลาย ในการพิจารณาว่า พระภิกษุรูปใดดีหรือไม่ดี จริงหรือปลอม สามารถยึดเป็นที่พึ่งที่ระลึกได้หรือไม่ เพื่อว่าจะได้สามารถหลีกเลี่ยงจากพระภิกษุ ซึ่งเผยแพร่วัทธิคำสอนนอกรีตที่เป็นอันตรายต่อชาวโลก หรือเพื่อป้องกันตัวไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือของพระภิกษุทุศีล หรือเพื่อไม่ให้หลงมกมายตามคำสอนของพระภิกษุที่ปฏิบัตินอกกลุ่มนอกทางไปจากพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒. การปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ฆราวาสโดยทั่วไปเมื่อศึกษาพระสูตรนี้แล้วย่อมจะเข้าใจได้เองว่าควรจะประพัตติปฏิบัติตนต่อพระภิกษุอย่างไร จึงจะไม่ขัดต่อพระวินัยหรือศีลของพระภิกษุ อันมีจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล เป็นต้น และถ้าปรารถนาจะได้รับความรู้ ความดี หรือบุญกุศลจากพระภิกษุ ก็ควรจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร จะปฏิบัติตนต่อพระภิกษุอย่างไร และจะสนับสนุนพระภิกษุอย่างไรบ้าง เป็นต้น ทั้งเกิดความเข้าใจว่าแม้ตนไม่ได้บวชก็สามารถจะบำเพ็ญ

กุศลธรรมได้ โดยทำหน้าที่เป็นกำลังสนับสนุนพระภิกษุให้สามารถส่งเสริมสันติสุขแก่โลกได้อย่างกว้างขวาง

๓. การเตรียมตัวก่อนบวช สำหรับผู้ที่ยังไม่ได้บวช หากวันใดวันหนึ่งคิดจะออกบวชบ้าง ก็จะสามารถเตรียมตัวเตรียมใจล่วงหน้าได้ถูกต้อง เขาจะรู้ว่าเมื่อบวชแล้วต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร จึงจะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากการบวช ทั้งไม่เป็นพระภิกษุที่มีส่วนทำลายพระพุทธศาสนา ไม่เป็นพระภิกษุที่มอมเมาประชาชน และไม่เป็นพระภิกษุที่สร้างความสับสนจนทำให้ประชาชนเข้าใจพระพุทธศาสนาผิด ยิ่งกว่านั้นเมื่อถึงเวลาบวชจริง ก็จะสามารถเลือกวัดเลือกอาจารย์ได้ถูกต้อง ทำให้การบวชมีคุณค่าตรงตามความมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา และความตั้งใจของผู้บวชเอง และถ้าเป็นการบวชตลอดชีวิต จะเป็นการบวชเพื่อมรรคผลนิพพานโดยแท้ หรือแม้ว่าจะเป็นการบวชระยะสั้น ดังที่นิยมบวชกันตามประเพณีของไทยในช่วงฤดูก่อนเข้าพรรษา ผู้บวชก็จะได้รับรสพระธรรมอันประเสริฐ ถูกต้องตามแนวทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ซึ่งจะช่วยให้ผู้บวชเกิดโยนิโสมนสิการ และเป็นประโยชน์ทางอ้อมต่อครอบครัว สังคม ตลอดจนประเทศชาติ ทั้งยังเป็นการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวอยู่คู่โลกอีกด้วย

๑๐. ๖. ๕. ๔. ๓. ๒. ๑.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงประโยชน์ หรือคุณค่าของการบวชตั้งแต่ประการแรกสุดซึ่งจัดเป็นสามัญญผลเบื้องต้น คือ การยกฐานะของผู้บวชเอง โดยเปลี่ยนจากสถานภาพเดิมไปสู่สถานภาพของบุคคลที่ควรแก่การบูชากราบไหว้ เรื่อยขึ้นไปจนถึงสามัญญผลเบื้องกลาง อันได้แก่การบรรลุสมาธิในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน ซึ่งล้วนทำให้จิตใจมั่นคงและสงบสุข และสามัญญผลเบื้องสูง คือ การบรรลุวิเศษ ๘ อันได้แก่ วิปัสสนาญาณ มโนมยทธิ อิทธิวิธี ทิพย์โสธ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอาสวกขยญาณ ตามลำดับ^{๔๑}

ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสถึงสามัญญผลเบื้องกลาง ได้แสดงถึงข้อปฏิบัติที่นักบวชต้องปฏิบัติ เพื่อบรรลุสามัญญผลแต่ละขั้น ข้อปฏิบัติสำคัญที่ทรงแสดงไว้ในพระสูตรนี้คือ “การถึงพร้อมด้วยศีล การคุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย การมีสติสัมปชัญญะ การเป็นผู้สันโดษ และการเจริญภาวนาเพื่อละนิรวณ”^{๔๒}

^{๔๑} คุรยลละเอียดใน ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๑๒๗-๑๓๘/๓๒๓-๓๓๕.

^{๔๒} คุรยลละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑๓-๒๒๕/๓๒-๓๕.

สามัญญผลสูตรจึงเหมาะสำหรับผู้ตั้งใจสั่งสมบุญอย่างยิ่ง นักสร้างบุญบารมีทั้งหลาย ถ้าทำความเข้าใจสามัญญผลได้เป็นอย่างดีแล้วจะสามารถสร้างบารมีได้อย่างยิ่งยวด สามารถเดิน หรือปฏิบัติตามรอยบาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเหล่าพระอรหันต์ทั้งหลายไปได้อย่างองอาจ ไม่มีผิดพลาด จนบรรลุผลได้อย่างอัศจรรย์ แม้ในระหว่างที่ยังไม่บรรลุ ก็รู้ได้ว่ามีสิ่งใดบ้างที่ต้อง ระวัง ระวัง หรือต้องปรับปรุงให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งหมดนี้คือ ที่มา และความสำคัญของสามัญญผล สูตร

๑. ๓๕-๓๖, ๓๗-๓๘, ๓๙-๔๐, ๔๑-๔๒, ๔๓-๔๔

การประกาศพระพุทธรูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแท้ที่จริงก็คือ การแนะนำตัว วิทยากรให้ผู้ฟังรู้จัก ดังที่นิยมกระทำกันอยู่ในการสัมมนา หรือการประชุมต่าง ๆ ในปัจจุบันในการ ประชุมสัมมนาโดยทั่วไปจะมีพิธีกรหรือผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้แนะนำวิทยากร แต่ในกรณีที่ไม่มีผู้อื่นแนะนำให้ หรือแนะนำไม่สมบูรณ์ วิทยากรก็จำเป็นจะต้องแนะนำตนเองให้ที่ประชุม หรือ ผู้ฟังรู้จักตนอย่างถูกต้อง ก่อนที่จะอภิปราย หรือแสดงปาฐกถา

ในกรณีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เช่นเดียวกัน ในเมื่อไม่มีผู้ใดแนะนำ พระองค์ก็ทรง จำเป็นต้องแนะนำพระองค์เองต่อพระเจ้าอชาตศัตรู เพื่อให้ทราบถึงคุณของพระพุทธองค์ ดังนี้

๑. พระพุทธรูปของพระองค์นั้น ยิ่งใหญ่และประเสริฐเกินกว่าที่จะมีผู้ใดล่วงรู้ทั้งหมด หากไม่ทรงแนะนำด้วยพระองค์เองแล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูก็อาจจะไม่ทรงทราบ หรือไม่แน่ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงคุณเหนือสัตว์โลกทั้งปวงเช่นนั้น

๒. พระพุทธรูปนั้นทรงพระอัจฉริยภาพประเสริฐสุดอย่างหาผู้ใดเทียบเทียมมิได้ ห่างไกลอย่างมากมาจากครูทั้ง ๖ ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูเคยเสด็จไปหา มิฉะนั้น พระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ถึง ๑,๒๕๐ รูป ที่เห็นอยู่เฉพาะพระพักตร์ คงจะไม่สงบเสถียรอย่างน่าประทับพระทัยถึงปานนั้น

๓. พระพุทธรูปนั้นทรงคุณธรรมประเสริฐสุด มิฉะนั้นแล้ว พระเจ้าพิมพิสาร พระราชา ผู้ยิ่งใหญ่แห่งแคว้นมคธ พระราชบิดาของพระเจ้าอชาตศัตรูคงจะไม่ทรงเลื่อมใสถึงกับทรงเป็น อุปัชฌาย์คนสำคัญ

๔. พระพุทธรูปทรงปรารถนาให้พระเจ้าอชาตศัตรูได้ฟังจากพระโอษฐ์ของพระองค์ เอง เพราะแม้ว่าหมอชีวกโกมารภัจจ์จะได้กราบทูลไปครั้งหนึ่งแล้ว แต่ก็ย่อมไม่มีผลเท่ากับการได้ ฟังจากพระโอษฐ์ของพระองค์

๕. พระพุทธรูปทรงปรารถนาจะให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงตั้งพระทัยฟังการเฉลย ปัญหาเกี่ยวกับสามัญญผลเบื้องต้นขึ้นไป จึงต้องทรงกระตุ้นให้พระเจ้าอชาตศัตรูทวิความศรัทธาใน

ด้วยแรงจูงใจนี้ จึงตัดสินใจเข้ามาบวช ดังนั้นการบวชของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงเป็นการบวชที่มีเป้าหมายดีงามและสูงส่ง ซึ่งแรงจูงใจข้อ ๒ และ ๓ ย่อมกำหนดเป็นเป้าหมายในการบวชได้ ๒ ประการ คือ

๑. บวชเพื่อละบาปอกุศลทั้งปวง หรือบวชเพื่อละกามนั้นเอง
 ๒. บวชเพื่อประพาศพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธอันเป็นการสั่งสมบุญบารมีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป
- สิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ชีวิตฆราวาสเป็นที่ประชุมแห่งบาปอกุศล และกามกิเลส พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

คหบดี บุตรคหบดี หรืออนุชน (ผู้เกิดภายหลัง) ในตระกูลใดตระกูลหนึ่งได้สดับธรรมนั้น แล้วเกิดศรัทธาในตถาคต เมื่อศรัทธาย่อมตระหนักรู้ว่า ‘การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางแห่งธุลี การบวชเป็นทางปลอดโปร่ง การที่ผู้ครองเรือนจะประพาศพรหมจรรย์ให้ บริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วนดุจสังข์ชัต’^{๔๖}

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้แสดงสามัญญผล คือ ผลแห่งความเป็นสมณะหรือผลแห่งการ บำเพ็ญคุณงามความดีถวายพระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่งสามารถสรุปอานิสงส์ ได้ดังต่อไปนี้

๑. ผู้ที่เคยเป็นทาส เมื่อบวชแล้วย่อมพ้นจากความเป็นทาส และได้รับการยกย่องนับถือ เคารพกราบไหว้ ให้เกียรติ ถวายปัจจัย ๔ ด้วยความเคารพอ่อนน้อม แม้จากผู้ที่เคยเป็นนาย
๒. ผู้ที่เคยทำนา หรือมีอาชีพเป็นกรรมกรอย่างอื่น เมื่อบวชแล้วก็พ้นจากความเป็น ชาวนาหรือกรรมกร และกลับมาเป็นที่เคารพยกย่องให้เกียรติของคนทุกชั้น ตั้งแต่พระราชาลงมา สองประการต้นนี้เป็นผลทางโลกที่เห็นได้ในปัจจุบัน

๓. ผู้เป็นคหบดี หรือบุตรของคหบดี ผู้ออกบวชด้วยศรัทธา มีความเลื่อมใสใน พระรัตนตรัย สำรวมในศีลดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยศีลระดับต่าง ๆ ทั้งจุฬศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล แล้วสำรวมอินทรีย์ คือ ระวังตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ มิให้ความยินดียินร้ายครอบงำได้ในเวลา เห็นรูป ฟังเสียง เป็นต้น มีสติสัมปชัญญะ (ระลึกได้ และรู้ตัวอยู่เสมอในการทำ พูด คิด) มีความ สันโดษ ยินดีพอใจด้วยปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ปลีกตนออกไปอยู่ในเสนาสนะอันสงัด บำเพ็ญสมถ ภาวนาทำให้สงบเป็นสมาธิ ย่อมละนิวรณ์ ๕ ได้ คือ ละกามฉันทะ (ความพอใจในกาม) พยาบาท (ความคิดปองร้ายผู้อื่น) ถีนมิทธะ (ความง่วงงุนเกียจคร้าน) อุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านและ

^{๔๖} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๑/๖๔. , ๑. การอยู่ครองเรือนถือว่าเป็นเรื่องอึดอัด เพราะไม่มีเวลาว่างเพื่อทำ กุศลกรรม ๒. ถือว่าเป็นทางแห่งธุลี เพราะเป็นที่เกิดและเป็นที่ตั้งแห่งกิเลสอันทำจิตให้เศร้าหมอง เช่น ราคะเป็น ต้น ๓. นักบวชแม้อยู่ในเรือนยอด ปราสาทแก้ว และเทพวิมาน ซึ่งมีประตูหน้าต่างปิดมิดชิด ก็ยังถือว่าปลอด โปร่ง เพราะนักบวชไม่มีความยึดติดสิ่งใด ๆ เลย

รำคาญ) และวิจิติจกฉา (ความล่งเลสงส่ายในกุศลธรรม หรือคุณงามความดี) เสียได้ มีความปลอด
 โปร่งเบากายเบาใจ เหมือนคนเป็นหนี้แล้วพ้นจากหนี้ เคยเป็นโรคที่ร้ายแรงแล้วหายจากโรค เคย
 ติดคุกถูกจองจำแล้วพ้นจากคุก พ้นจากเครื่องจองจำ เคยเป็นทาสแล้วพ้นจากความเป็นทาส เคย
 เดินทางไกลกันดารเต็มไปด้วยภัยอันตรายแล้ว ข้ามพ้นทางไกลกันดาร ถึงแดนอันเกษม ปลอดภัย
 ย่อมมีความชื่นชมโสมนัส ฉันทิโกฉันทันนั้น ภิกษุหนึ่งเมื่อละนิวรณ ๕ ได้แล้ว ย่อมบรรลุลุณานที่ ๑ อัน
 ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ วิตก (อาการที่จิตจับอารมณ์ได้ ไม่ฟุ้งซ่านไปทีอื่น) วิจาร (อาการที่จิต
 เคล้าอยู่กับอารมณ์) ปีติ (ความอิมใจ กายเบา) สุข (ความสุขใจ) และเอกัคคตา (ความสงบนิ่งแห่ง
 จิต ความที่จิตเป็นหนึ่ง ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว)

๔. ได้บรรลุลุณานที่ ๒

๕. ได้บรรลุลุณานที่ ๓

๖. ได้บรรลุลุณานที่ ๔

๗. เมื่อได้ฌานที่ ๔ แล้ว เธอยอมน้อมจิตไปเพื่อยถาภูถญาณทัสสนะ คือ ความรู้เห็น
 ตามเป็นจริง^{๔๗} ย่อมรู้ชัดว่ากายนี้มีความแตกดับเป็นธรรมดาไม่ยังยืน ย่อมเห็นวิญญานว่าอาศัยอยู่
 ภายในกายนี้ เหมือนคนตาดีมองเห็นเส้นด้ายสีต่าง ๆ ที่ร้อยอยู่ในแก้วใส (คือ วิปัสสนาญาณอัน
 เกิดขึ้นโดยอาศัยสมาธิและญาณเป็นพื้นฐาน)

๘. เธอยอมเนรมิตกายต่าง ๆ ได้ (มโนมยิทธิ)

๙. เธอยอมแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ เช่น คนเดียวทำเป็นหลายคน หลายคนทำเป็นคนเดียว
 เดินบนน้ำได้ ดำดินได้ เหาะได้เหมือนนก เป็นต้น (อิทธิวิธี)

๑๐. เธอยอมได้หุทิพยเหนือวิสัยของหุคนธรรมดา (ทิพยโสด)

๑๑. เธอยอมกำหนดรู้ใจผู้อื่นได้ (เจโตปริยญาณ)

๑๒. เธอยอมระลึกชาติได้เป็นแสน ๆ ชาติ เป็นกัป ๆ (ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ)

๑๓. เธอยอมได้ทิพยจักขุหรือจุตูปปาตญาณ รู้จักความตาย และความเกิดของสัตว์
 ทั้งหลายว่า ตายจากที่นี้แล้วไปเกิดที่ใด เพราะกรรมอะไร เป็นต้น

๑๔. เธอยอมได้ญาณอันเป็นเหตุให้อาสวะ (คือ กิเลสที่หมักหมมอยู่) สิ้นไป (อาสวักขย
 ญาณ)

ตั้งแต่ข้อ ๗-๑๔ รวม ๘ ข้อ เรียกว่า วิชชา ๘^{๔๘}

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕,
 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒๘.

^{๔๘} ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๒๓๔-๒๔๙/๗๗-๘๘.

พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระเจ้าอชาตศัตรูว่า นี่คือผลแห่งความเป็นสมณะ แต่ละอย่างค่อย ๆ สูงขึ้นไป ประณีตขึ้นไป เป็นผลที่เห็นได้ในปัจจุบัน

๑๘.๔

สามัญญผลสูตรเป็นบทสรุปหลักการ และวิธีการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ยิ่ง สูตรหนึ่ง เพราะสามารถสะท้อนภาพรวมแห่ง “เหตุ” และ “ผล” อันเป็นหัวใจคำสอนในพระพุทธศาสนาออกมาได้อย่างชัดเจน สามัญญผลสูตรจึงมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อนักการศาสนา รวมถึงพระภิกษุทั้งหลาย เพราะเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานแห่งการครองตนในฐานะสงฆ์ ที่สามารถใช้เป็นแม่บทในการบริหารการศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น และยังสามารถใช้เป็นเครื่องตรวจสอบการประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุเอง และพระนวกะผู้อยู่ในความดูแล ยิ่งกว่านั้น ผู้ที่มีความเข้าใจสามัญญผลสูตรอย่างถ่องแท้ย่อมจะสามารถอธิบายหลักการและวิธีการสำคัญในพระพุทธศาสนา ให้ผู้ที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางการปฏิบัติในอันที่ส่งผลให้พระภิกษุและบุคคลอื่นเข้าถึง หลักธรรมเพื่อการละ และปรากฏผลในการปฏิบัติจนถึงมรรค ผล นิพพานได้